

**KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN TEFSİRÜ ÂYET
EL-KURSÎ İSİMLİ ESER VE TEFSİR İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ¹**

Doç. Dr. Burhan BALTACI²

ÖZET

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi 417/2 nu.da kayıtlı vr. 89 b-146 b arasında yer alan *Tefsîru Âyet el-Kursî*³ isimli eserin müellifi bilinmemektedir.⁴ Esere isim olarak verilen “*Tefsîru Âyet el-Kursî*” ibaresi, eserlerde ismi yer almayan risalelerin aksine bu eserde 90 a’da yer almaktadır. Eserde sayfa numaraları mevcut olmadığından katalog verilerinde bize sunulan vr. 89 b-146 b sayfa numaralarından hareketle 89 b’den başlamayı uygun bulduk.

Eserdeki yazım farklarından müstensihlerin birkaç defa değiştiği de anlaşılmaktadır. Eserin elimizde resim olarak mevcut son sayfası olan 147 a’nın son sayfa olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Katalog verilerinde 146 b son sayfa olarak belirtilmiş ise de elimizde mevcut 147 a’da da ayetin tefsirine dair bilgiler devam etmektedir.

Eser “Ayete el-Kursî” olarak isimlendirilen “**اللّٰهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ**” Bakara Suresi 255. ayetin tefsiridir.

Türkçede besmele ile beraber en yaygın olarak kullanılan ayete ismi Bakara Suresi 255. ayete ad olan “Ayete’l-Kürsî”dir. Bu isim ilgili ayette yer alan “Kursî (كُرسِيّ)” kelimesinin “ayet” lafzı ile beraber kullanımından oluşan ve “Kursî Ayeti” anlamına gelen “Ayetu’l-Kursî” ibaresinin yaygın olarak kullanılan şeklidir. Biz bu çalışmamızda hem aslî şekline uygunluğu hem de yaygın olarak kullanılan ifadeyi çağrıştırması hasebiyle “Ayete el-Kursî” şeklinde yazmayı tercih ettik.⁵

Anahtar Kelimeler: Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi, Tefsîru Âyet El-Kursî, Tefsir İلمي, Bakara Suresi

¹ Bu Makale 20-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Saraybosna’da düzenlenen ASEAD 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı
baltaci@kastamonu.edu.tr

³ Bakara 2/255.

⁴ Eserin fiziki özellikleri: 19 satır, yazı türü nesih, dili Arapça, kâğıt türü çapa (filigranlı). Boyutları: 210x155-155x95 mm. Başlıkları kırmızı mürekkeple çizilmiş, yırtık esmer renkli mukavva cilt. 89 a boş.

⁵ “Ayete el-Kursî” isimlendirmesi ve Bakara 2/255. ayete bu ismin verilmesi hakkında geniş bilgi için bkz. Baltacı, B., “Kur’ân Ayetlerini İsimlendirme Geleneği,” *Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 11, sy. 1, ss. 21-53, Adana 2011, s. 26 vd.

GİRİŞ

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan "Tefsîru Âyet El-Kursî" isimli eser besmele, hamdele ve salvele ile başlamaktadır. Bazı besmele tefsirlerinde görülen müfessirin "hamdele" kısmını tefsir edeceği ayet ve onun cümleleri ile yazması geleneği bu eserde de takip edilmiş olup Ayet el-Kursî'nin cümleleri ile hamdele bölümü teşekkül ettirilmiştir. [89 b] Eserin tamamlanması için Allah'tan yardım istenen dua cümleleri ile devam eden eserin giriş kısmı, tefsir edilecek olan Bakara 2/255. ayetin tam metnin yer verilmesi ile sona ermekte ve birinci bölüm olarak değerlendirebileceğimiz "Birinci Fasıl" başlamaktadır. Birinci fasılın konusu "Ayetin fazileti" hakkındadır. [90 a]

1. TEFSÎRU ÂYET EL-KURSÎ İSİMLİ ESER

Esere göre, Muhammed b. el-Hanefiyye'den rivayet olunduğu üzere, Ayet el-Kursî nazil olduğu zaman her put ve dünyadaki her bir melik/hükümdar yıkılmış, yüzüstü gelmiş; şeytanlar kaçmış, birbirleriyle kavgaya tutuşmuştur. Konu İblis'e iletildiğinde Medine'ye gelmiş ve bu ayetin nazil olduğunu görmüştür. Ayetin faziletine dair Hz. Peygamber'den nakledilen bir diğer rivayette de, bu ayetin Allah'ın Kitabı'nda en yüce ayet olduğuna dairdir. Eserin devamında bu ve benzeri ayetin faziletine dair rivayetler zikredilir. [90 a]

Ayetin faziletine dair Hz. 'Ömer (23/644), Hz. 'Ali (40/661) ve diğer sahabeden rivayetler de yer alır. Yine Hz. Peygamber'den bu ayeti okumanın kişinin sadece kendisine değil, komşusuna hatta komşunun komşusuna da emniyet vereceğine dair hadisleri nakledilir. Yine bir hadiste bu ayet okunduğunda şeytanların otuz günlük mesafeye uzaklaştırıldığı, sihirbazların kırk gün bu kişiye yaklaşamayacağı ve (fazilette) bu ayetten daha büyük bir ayet nazil olmadığı ifade edilir. [90 b]

Yine Hz. Peygamber bazı şeylerin efendisini beyan ettiği bir hadislerinde "sözlerin efendisi Kur'ân, Kur'ân'ın efendisi Bakara, Bakara'nın efendisi ise Ayet el-Kursî'dir." buyurmuştur. Müfessire göre, ayetin "اللَّهُ" ismiyle başlaması ve "لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ" cümlesiyle devam etmesi onu faziletli kılan özelliklerdendir. Müellif bu bölümü, ayetin faziletine ayırmasına rağmen tefsire dair bazı izahlardan da kendini alamaz. Fakat bu hususların ileriki sayfalarda daha geniş izah edileceği belirtildiği için burada değinilmemiştir. [91 a]

Sözün değerinin, söz ettiği şeyin değerine bağlı olduğunu belirten müellif, bu ayetin faziletinin ve değerinin de Allah'tan ve O'nun yüceliğinden bahsetmesi olduğunu belirtir.

KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN TEFSİRÜ ÂYET EL-KURSÎ İSİMLİ ESER VE TEFSİR İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ

Ayetin faziletine dair olan bu bölüm, ayetin faziletinden bizlerin de istifade edebilmemiz için Allah'a niyaz ve dua ile son bulmaktadır. [91 b]

İkinci Fasıl Allah ismi hakkındadır. İlk konu (bahis) olarak Allah isminin Arapçaya diğer dillerden geçip geçmediği tartışılmaktadır. Bir kısım âlimler bu ismin Süryanice ve İbranice kökenli olduğu görüşündedirler. Müellif bu görüşe ve delillerine Arapçadaki diğer kelimelerden örnekler vermek suretiyle yer verir. Allah ismi hakkında bir diğer görüş diğer dillerden geçmemiş bir isim olduğuna dairdir ki müellif de bu görüşün doğru olduğunu ifade etmektedir. Kur'ân Arapça nazil olduğuna göre ondaki ifadeler Arapça'dır. Müellife göre İbranice ve Süryanice'de var olduğu iddia edilen kelimeler benzer kelimelerdir. [91 b]

İkinci konu, Allah isminin müştak (türemiş) olup olmadığıdır. İmam Şâfi'i (204/820), Ebû Hanîfe (150/767) ve âlimlerden bir bölümüne göre herhangi bir kelimedenden türememiştir. Râzî (606/1209), Halîl (b. Ahmed) (175/791), Sîbeveyh (180/796), Muberrred (286/900) ve Mu'tezile âlimlerinin ortak görüşüne göre ise "Allah" kelimesi türemiş bir kelimedir. Müellifin fikri birinci görüşten taraftır, yani kelimenin türememiş olduğu kanaatindedir. Müellif bu noktada kelimenin türemiş bir kelime olmadığına dair delilleri dört madde altında ve geniş olarak serdederek "özel isim" olduğunu belirtir. [92 a-b]

Allah kelimesinin türemiş bir kelime olduğunu ifade edenlerin görüş ve delillerini de ayrıntılarıyla belirtilir. [93 a] Kelimenin türemiş olduğu görüşünde olan âlimlerin, hangi kelimedenden türediğine dair değişik görüşlerde olduklarını ifade edilerek bu görüşlere de yer verilmektedir. Bunlar dört ana başlıkta ifade edilmektedir ki üç tanesi farklı açıklamalar olsa da esasta "لا" kelimesinden türemiş olduğu noktasında birleşmektedir. Dördüncü görüşe göre kelime, "وله" kökünden türemiş olduğuna dairdir. Bu görüşlerle ilgili ve de kelimenin hangi aşamalardan geçerek bu hale dönüştüğü ve bu anlamı kazandığı yönünde günümüz dilbilim terminolojisinde semantik⁶ olarak ifade edilen metotla örtüşen açıklamalarda bulunulur. Arapça gramerinde belli başlı iki dil ekolü olan Kufe ve Basra ekollerine göre de konu değerlendirilir. [93 b-94 a]

Üçüncü konu Allah ismini oluşturan "elif, iki adet lâm ve hâ" olmak üzere dört harf hakkındadır. Bu harfleri zahir ve batın yönüyle anlamlandırılır ve değerlendirilir. Allah kelimesini oluşturan harfler hakkında pek çok sırra ve özelliğe değinen müellif sonuç olarak

⁶ Ayrıntılı bilgi için müstakil eserler olarak bkz. Palmer, F.R., *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi*, trc. Ramazan Ertürk, Kitâbiyât, Ankara 2001; Guiraud, Pierre, *Anlambilim La Semantiqué*, trc. Berke Vardar, Multilingual, İstanbul 1999; Ali Galip Gezgin, *Tefsirde Semantik Metod ve Kur'ân'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, ss. 352. Gezgin, "Kur'ân'ı Anlamak İçin Hermenötik mi Semantik mi?," *S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7, ss. 123-147, Isparta 2001.

“işte bunlardan dolayı bu mukaddes isim adı geçen bu harflerden oluşmaktadır” demekten kendini alamaz. [94 b-95 a]

Allah kelimesini oluşturan harflerin sayı değerleri hakkında da müstakil bir başlık açan müellif konuyla ilgili açıklamalarda bulunur ve bunların altmış altı olduğunu belirtir. Müellif “latife” başlığı altında Allah zikrinin kalpte oluşturacağı hal ve durumları da ilk dönem mutasavvıflardan Ebû Sa’îd el-Harrâz (286/899)⁷ da dâhil olmak üzere çeşitli mutasavvıfların görüşlerine de yer vererek anlatır. “Ricâlullâh” denilen Allah’ın has kullarının varlığından söz ederek onları bu kavramla tanımlamak üzere “رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ”⁸ ayetini delil olarak sunar. [95 b]

Dördüncü konu “ism-i a’zam” hakkındadır. İsm-i a’zamin bilinebilirliği hakkında ulemanın farklı görüşte olduğunu beyan eden müellif, bu ismin hangisi olduğuna ve bilinip bilinemeyeceği konusunda farklı görüşlere sahip âlimlerin görüş ve delillerine de yer vermektedir. [95 b-96 a]

“el-Hayyu’l-Kayyûm”un ism-i azam olduğu ve faziletine dair hadislere ve âlimlerin görüşlerinden bazılarına yer vermektedir. İsmi azamın tek bir isme tahsis edilmesinin doğru olmadığı yönünde kanaat bildirenler ile bu ismin huruf-ı mukataa içerisinde gizli olduğunu belirtenlerin fikirlerine de değinmektedir. Kuşeyrî’nin (465/1072) *er-Risâle* adlı eserine de atıfta bulunmaktadır. [96 b-97 b]

Allah isminin ismi azam olabileceği üzerinde de duran müellif ilk harfinden itibaren harflerinin birer birer düşürülmesi halinde dahi bu kelimenin Allah’ı ifade edeceğini göstermektedir. [97 b-98 a] Eserde ism-i azamın faziletine dair açıklamalar da yer almaktadır. İsmi azam konusundaki ihtilafların rivayetlerden kaynaklandığı sonucuna varan müellif bu noktada Allah’ın Kur’ân’da ve hadislerde geçen isimlerini tatad eder. Konuyu ismi azamın şeref ve azametini istinat eden dua cümleleri ile noktalar. [98 b-99 b]

Üçüncü fasıl “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” hakkındadır ki müellif bu ifadeyi on başlık altında değerlendirir.⁹ Birincisi burada hazf olduğu yönündedir ki “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” şeklinde takdirler yapılmıştır. [100 a] İkinci husus “لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ”daki “هُوَ” nahivcilere göre bedel ve merfu olduğuna dairdir. Üçüncüsü, nahivcilere göre “لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ”daki “إِلَّا”nın “غَيْرٌ” anlamına geldiğinde ittifak etmeleridir. Dördüncüsü, lâ’dan sonra gelen kelimenin ref’ veya

⁷ Erken dönem mutasavvıflarından Harrâz hakkında bilgi için bkz. Baltacı, Naile, *Ebû Saîd el-Harrâz’ın Kitâbu’l-Keşf ve’l-Beyân, Kitâbu’l-Hakâik ve Kitâbu’l-Ferâğ Adlı Üç Risalesindeki Tasavvufî Görüşleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Hülya Küçük, Selçuk Ü. Sos. Bil. Enst., Konya 2009, s. 1-9.

⁸ Nûr 24/37.

⁹ Bu fasılın ayetteki “لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ” lafzından mülhem olmak üzere açıldığı düşünülebilir.

KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN TEFSİRÜ ÂYET EL-KURSÎ İSİMLİ ESER VE TEFSİR İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ

nasb okunması hakkındadır. Beşincisi “ispat” ve “nefy” tasavvurundan hangisinin öncelikli olduğu meselesi hakkındadır. [100 b-101 a]

Altıncısı, Allah'ın kemal sıfatlarla tavsifi ile ilgilidir. Yedincisi, ayette yer aldığı gibi, olumsuzdan yapılan istisna ile ispatın olup olmadığı konusu ile ilgilidir. [101 b-102 b] Sekizincisi, “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”ı tamamlamadan ölen mükellefin mümin olarak öldüğü hakkındadır. Dokuzuncusu, “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”daki “lâ” edatını uzatarak söylemek ile ilgilidir. İnsanların “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”daki durumlarına göre taklid-tahkik gibi ayrıldıkları çeşitli gruplara dairdir. [103 b-104 a]

Müellif taklidi imanı değerlendirir ve tasdik-ikrar meselelerine değinir. Bu hususta Eş'ariyye ve Mu'tezile mezheplerinin görüş ve düşüncelerine yer ayırır. Ehl-i Sünnet'in görüşünü açıklar. [104 b-106 b]

Müellif, burada bir yan başlık açıp tasavvufi bir hususa “hakikat erbabının mükâşefe ehlini, üçü bidayet üçü de nihayet ehli olmak üzere, altıya ayırdıkları” ifadesini izah eder. [107 a-108 a] Bu noktadan itibaren eserde “el-esmaul-husnâ” denilen Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının şerhedilmesi söz konusudur. Bu şerh esnasında ilgili isim ve sıfatla alakalı ayetlere de yer verilmektedir. Eserde dikkat çeken bir özellik de, genel anlamda Allah'ın isim ve sıfatlarının zikredildiği eserlerde bahsedilmeyen sıfatların, Kur'ân'da Allah Teâlâ'nın kastedildiği kelimelerin yer almasıdır. Mesela, “قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ”¹⁰ ayetindeki “سَوَاءٍ” kelimesi de Allah kastedildiğinden dolayı ilgili kelimeler arasına alınmıştır. [108 a-115 b]

Dördüncü fasıl “هو /huve” ismi hakkındadır. Müellif, bu ismin mükâşefe erbabı ve manevi makam sahiplerince, çok büyük bir azamete sahip olduğunu belirtir. Çünkü bu isim ulûhiyete delalet etmektedir. Müellif eserin bu bölümünde, kelimelerin “açık ve gizli” olmak üzere iki kısım olduğunu, açık kelimelerin mahiyetine delaletinin açık; gizli kelimelerden kastedilen mananın ise söyleyene ait olduğunu belirtmektedir. “هو/huve” kelimesinin de içinde olduğu kelimeler bu türdendirler. [116 a-118 b]

Eser “el-Hayyu'l-Kayyûm” terkiibinin izahı ile devam eder. [118 b-122 b] Bu kelimeler ve terkiibinin kullanımı pek çok yönden izah edilir. Hatta aynı kökten türeyen “hayevân” kelimesinin Allah için kullanımının caiz olmadığına varıncaya kadar konu irdelenir. [120 b] “el-Hayyu” ve “el-Kayyûm” kelimelerinin bir arada kullanılmasının sebepleri incelenir. “Kayyûmiyetin” gerekleri maddeler halinde sıralanır. [122 b]

¹⁰ Âl-i İmrân 3/64.

Allah hakkında ayette de ifadesini bulan uyku ve uyuklama gibi durumların sözkonusu olmadığına dair ifade açıklanmaktadır. [123 a] Nefsin kısımlarını açıklamak üzere de bir bölüm ayrılmıştır. [123 b] Allah'ın “kavi” olması hakkında izahat yapılmaktadır. [124 b] Ardından “nevm” bahsi hakkındaki izahata tekrar dönülmektedir. [125 b-126 b]

Bu geniş açıklamalardan sonra Ayet el-Kursî'ye dönen müfessir ayetin “مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ” ibaresinden itibaren tefsir etmeye devam etmektedir. Ayette öncelikli olarak mülkün Allah'a izafe edilmesi üzerinde durulmaktadır. [126 b] Râzî (606/1209) ve diğer müfessirlere atıf yapılmakta ve onların ayetteki ibarede “مَا فِي السَّمَوَاتِ” kullanılıp “مَنْ فِي السَّمَوَاتِ” şeklinde kullanılmamasına dair yaptıkları izahata yer verilmektedir. Ayetteki “göklerde ve yerde olanlar” ifadesinine dâhil olan hususlar geniş olarak sayılmaktadır. [127 a]

Devam eden bölümde ayetteki “مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ” ibaresinin tefsiri yapılmaktadır. Ayette Allah'ın izni olmaksızın kimsenin şefaati edemeyeceği özellikle vurgulanmaktadır. Çünkü müşrikler putların kendileri için şefaati olacaklarını düşünmekteydiler. Ayette de bu husus “يَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ”¹¹ ifadeleri ile belirtilmiştir. Allah böyle bir şefaatin geçerli olmadığını beyan etmektedir. Müfessirin İbn ‘Atıyye’den (546/1151) naklettiği görüşe göre, “Âlimler ve Salihler, cehenneme varamamış, cennet ve cehennem arasında kalmış halde bulunanlar veya salih amel sahibi olup da cehenneme girmiş kimseler için şefaati olacaklardır.” [127 b-128 b]

Ayette ifadesini bulan şefaatin Hz. Peygamber'in şefaati olduğu ve onun şefaatinin sayısı da -iki, üç ve beş olmak üzere- âlimler arasında değişik görüşlerin ortaya konulmasına sebep olmuştur. Müfessir bu şefaatin de neler olduğunu eserinde tartışmaktadır. [129 a-130 a]

Müfessirin yer verdiği bir diğer tartışma da Hz. Peygamber'in büyük günah işleyenler (ehl-i kebâir) için gerçekleştirecek olan şefaatinin tövbeden önce mi sonra mı vaki olacağı meselesidir. “وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى”¹² ayetini delil olarak getiren müellif bu şefaatin tevbe etmeksizin de gerçekleşebileceğini ve makbul olacağını ifade etmektedir. Müfessir bu konu ile ilgili delillere de bu bölümde yer vermektedir. [130 a-132 a]

Müellif önceki dönemlerde ve peygamberlerin hayatlarında da şefaatin varlığına dair rivayet müktesebatından çeşitli deliller ortaya koymaktadır. [132 b-133 b] Ayrıca müellif, peygamberlerle beraber müminler arasından âlimlerin, siddîkların, şehitlerin ve salih kulların

¹¹ Yunus 10/18.

¹² Duhâ 93/5.

KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN TEFSİRÜ ÂYET EL-KURSÎ İSİMLİ ESER VE TEFSİR İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ

da birbirleri hakkında şefaathçi olacaklarına dair pek çok hadisi kaynaklarından ıktıbas etmek suretiyle zikretmektedir. [134 a-136 a]

Şefaatin, büyük günah işlemek suretiyle cehennemi hak eden kimseler için de geçerli olabileceği ve bu kimselerin cehenneme girmeyeceklerine dair hadislerden deliller ile beraber izahatta bulunur. Yine şefaatin, cehenneme girmiş olsalar dahi, cehennemlik kullar için de gerçekleşebileceği bir türünün bulunduğunu belirtir. [136 b-137 a]

Bu bölümde müfessir, Âyet el-Kursî'nin “عَلِمَهُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ” bölümünün tefsirine yer vermektedir. Öncelikle “أَيْدِيهِمْ” kelimesindeki “هم” zamirinin “مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ” ifadesinin anlam içeriğinde yer alan ve bu ibare ile kastedilen “göklerde ve yerde olanların” kastedildiği ifade edilir. Müfessire göre ayetteki “مَنْ مَنَّا الَّذِي يَشْفَعُ” ibaresi de bunu göstermektedir. Suddî (127/745), Mucâhid (103/721) ve 'Atâ'ya (114/732) göre ayetteki “مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ” ifadesinde kastedilen, “dünya işleri”; “وَمَا خَلْفَهُمْ” ibaresi ile kastedilen ise “ahirete dair işlerdir.” [137 b]

Ayetteki “وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ” ifadenin tefsirini mülk ve melekût âleminin bütün malumatı ve bilgisi şeklinde yapmaktadır. “لَا يَغْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا”¹³ ayetini de bu açıklamasına delil olarak yer vermekte ve açıklamalarını bu âlemler hakkında sürdürmektedir. [137 b-138 b]

Ayette ifadesini bulan “مِنْ عِلْمِهِ” kelimesinden mülhem olmak üzere Allah'ın ilmini gösteren ayetlerin pek çok olduğuna işaret eden müellif, bunları teker teker tadat etmektedir.¹⁴ [139 a-140 a] Allah'ın ilmi ile kulların ilmi arasında da karşılaştırma yapmakta ve Allah'ın külliyatı ve cüziyatı bildiğini ifade etmektedir. [140 b-141 b]

Müellif, ayetin son ibaresi olan “وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ” ifadesinin tefsirine müstakil bir fasıl ayırır. “Kursî” kelimesinin tefsiri üzerinde de duran müellif, öncelikle bu kelimenin “saltanat, kudret ve mülk” anlamına geldiğini ifade ile ulûhiyetin de “kudret, yaratma ve yoktan var etme” olmaksızın gerçekleşmeyeceğini belirtir. “Kursî”nin bir diğer anlamı da “ilimdir”. Bu ayetin anlamında Allah'ın azameti, büyüklüğü ve kudretini/gücünü tasvir vardır. Eserde bu azamet ve kudretin geniş izahı yapılır. [142 a-143 b]

Eserde “الْعَلِيُّ” kelimesinin tefsiri de geniş bir şekilde yapılır. Bu ismin kelime anlamından başlamak üzere, Allah'ın yüceliğinin mekândan ve yönden münezzehe olduğuna varıncaya kadar genişleyen açıklamalarda bulunulur. Ayrıca “aliyy” kelimesi açıklanırken

¹³ Sebe 34/3.

¹⁴ Ayetlerin naklinde de bazı hatalar göze çarpmaktadır. Mesela “وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ” (Zuhruf 43/85.) ayetindeki “السَّاعَةِ” kelimesi, bir önceki bölümde geniş bir şekilde şefaath konusunu işleyen ve şefaath kelimesini sıkça yazan müstensih tarafından “الشَّفَاعَةِ” şeklinde yazmıştır. 139 a.

zıttı olan “s-f-l” kökü ve bundan türeyen kelimelerden de istifade edilmektedir. Kelimenin “fa’îl” vezninde mubalağa olduğu, “ ‘uluvv”den türediği ve zıt anlamlıları ile geniş bir terminolojik bilgi verilir. Dilbilimde kelimeler arasındaki ulviyete de değinilmiştir. [143 b-145 a]

Eserde sıra ayetin son kelimesi olan “الْعَظِيمُ” kelimesinin tefsirine gelmiştir. Kelime olarak “bir şey denkleri arasında zaid/fazla ise ‘a’zam’ denir.” Bu cismani unsurlarda olduğu gibi manevi meselelerde de böyledir. Allah için kullanılan “الْعَظِيمُ” sıfatı cismani hususlardan münezzehtir. Eserde, kelimenin kullanımı ile alakalı olarak Kur’ân ayetlerinden örnekler verilir. Eserde meşayihin görüşlerine de değinilmektedir. [145 b-147 a]

SONUÇ

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi’nde bulunan “Tefsîru Âyet El-Kursî” isimli esere Tefsir ilmi nazarıyla bakıldığında eser genel olarak tasavvufî ve kelimî yönü ağır basan bir tefsirdir.

KAYNAKÇA

BALTACI, Burhan, “Kur’ân Ayetlerini İsimlendirme Geleneği,” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 11, sy. 1, ss. 21-53, Adana, 2011.

BALTACI, Naile, *Ebû Saîd el-Harrâz’ın Kitâbu’l-Keşf ve’l-Beyân, Kitâbu’l-Hakâik ve Kitâbu’l-Ferâğ Adlı Üç Risalesindeki Tasavvufî Görüşleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 2009.

GEZGİN, Ali Galip, “Kur’ân’ı Anlamak İçin Hermenötik mi Semantik mi?,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7, ss. 123–147, Isparta, 2001.

GEZGİN, Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metod ve Kur’ân’da “Kavm” Kelimesinin Semantik Analizi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2002.

GUIRAUD, Pierre, *Anlambilim La Semantiqué*, Trc. Berke VARDAR, Multilingual, İstanbul, 1999.

PALMER, F.R., *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi*, Trc. Ramazan ERTÜRK, Kitâbiyât, Ankara, 2001.